

Suomen Psykoanalyttisen yhdistyksen ja Helsingin Psykoterapiayhdistyksen seminaari Helsingissä lokakuussa 2021

Anteeksi pyytäminen ja anteeksi antaminen

Liisa Tuovinen, rovasti

Paitsi anteeksi pyytamisestä haluan puhua myös anteeksi antamisesta, koska se on saman asian toinen puoli ja vähintään yhtä tärkeää mielen eheytyksen ja voimien palautumisen kannalta.

Anteeksi antaminen tietenkin edellyttää, että toinen tai toiset pyytävät anteeksi.

Useinhan meitä kehoitetaan antamaan anteeksi, vaikka anteeksi ei ole pyydetty.

Joskus anteeksi antaminen toki on mahdollista, vaikka anteeksipyyntöä ei tule. Se on mahdollista, kun tajuaa toisen osapuolen pelon ja kyvyttömyyden ajatteluun ja myötätuntoon. Kummassakaan tapauksessa anteeksi antaminen ei pyyhi pois sitä pahaa mikä tapahtui. Se vain rakentaa uuden yhteyden mahdollisuuden siitä huolimatta mitä tapahtui, uuden sillan tapahtuneen yli.

Teoilla voi vahingoittaa ja tuhota. Teoilla voi auttaa ja parantaa.

Sanoilla voi vahingoittaa ja tuhota. Sanoilla voi auttaa ja parantaa.

Vaikenemalla voi vahingoittaa ja tuhota. Voiko sillä myös auttaa?

Anteeksi pyytäminen ei ole mitään ylimalkaista pahoittelua. ”Pyydämme anteeksi kirkkona, pyydämme anteeksi yhteiskuntana sitä, että teitä on kohdeltu huonosti”.

Anteeksi pyyntö on todellinen vasta, kun siihen liittyy kaiken sen tunnustaminen, näkeminen, sanoittaminen, mitä on tehty ja ajateltu ja mitä pahaa se on vaikuttanut.

Tällä en halua sanoa, etteikö esim. arkkipiispa Desmond Tutun ja arkkipiispa Kari Mäkisen anteeksipyynnöllä olisi ollut syvälle luotaava vaikutusta. En tiedä kummankaan anteeksipyynnön sanamuotoa, mutta niiden vaikutuksen on täytynyt olla laaja. Ainahan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen todellisuudessa on laaja piiri, jota asia koskee; omaiset, ystävät, työtoverit, yhteisöt. Tämä tason anteeksipyyntö on syvä helpotus usein monelle läheiselle ja se on myös suuttumusta nostava haaste. Kun Desmond Tutun kaltainen arvovaikuttaja pyytää anteeksi sitä tapaa, millä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kirkkojen taholta on historiassa ja nykyisyydessä kohdeltu, niin sehän on samalla haaste muuttaa perusteellisesti ajattelua ja käytöstä. Siinä kuuluvat vanhat raamatulliset vetoamukset, ”tehkää parannus”, ”kääntykää”!

Yhteisön anteeksipyyntöön tulisi sisällyttää kaiken sen sanoiksi pukeminen, mitä pahaa on tehty ja ajateltu ja mitä kaikkea siitä on seurannut. Onko anteeksipyyntöä meillä tapahtunut niin, että se on kuultu?

Yksi ihmiskunnan vanhoista peruskertomuksista liittyy tähän. Vanha tarina ihmiskunnan ensimmäisestä rikoksesta. Kain tappaa veljensä Abelin, kateudesta. Tarinassa Jumala kyllä varoittaa Kainia jo etukäteen. Vaikka suuttuu sen vuoksi, että

jää kilpailussa toiseksi, pitää varoa tekojaan, hän sanoo. Tämä ei auta. Harkittu murha tapahtuu. Jumala ei kuitenkaan tässäkään vaiheessa hylkää Kainia. ”Missä on veljesi Abel”, hän kysyy. Vastaus on tyypillinen torjunta. ”En minä tiedä, olenko minä veljeni vartija”. Jumala ei kuitenkaan luovuta vaan sanoo: ”Mitä oletkaan tehnyt. Etkö kuule, että veljesi veri huutaa sinulle maasta?” Silloin Kain myöntää: ”Minä tein sen”. Anteeksi anto ei tässä tarinassa pyyhi pois pahan seurauksia. Abel on kuollut ja Kain joutuu lähtemään maanpakoon. Hän saa kuitenkin Jumalalta otsaansa merkin. Kainin merkki sanoo kaikille vastaantulijoille ” Tämä mies on tehnyt paha, mutta häntä ei saa tappaa. Antakaa hänen elää. ”Anteeksi saaminen tulee mahdolliseksi, kun tapahtunut tosiasia on tunnustettu.

Tunnustautuminen siihen pahaan, mitä on tullut tehtyä, voi joskus parhaimmillaan merkitä myös teon korjaamista edes niiltä osin kuin se on mahdollista. Ajattelen esimerkiksi niitä lahjakkaita monella tavalla päteviä työntekijöitä, jotka kirkoissa ja muissa yhteisöissä eivät ole saaneet virkaa seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Ei tietysti riitä, että pyydetään anteeksi syrjintää noin niin kuin yleisellä tasolla. Menetettyjä tärkeitä työpaikkoja heille ei tietysti voi enää antaa. Mutta voi luvata, että näin ei enää jatkossa tapahdu ja on otettava siitä vastuu. On etsittävä myös mahdollista hyvitystä.

Anteeksi pyytämisen ja anteeksi antamisen tapahtuma on herkkä, monitasoinen, jokaisessa tapauksessa yksilöllinen. Mikä siinä, mitä tapahtui, oli pahinta sille, jota se koski. Tiedostiko tekijä lainkaan tapahtunutta. Useimmiten ei ilman, että se hänelle kerrotaan. Haluaako hän kuulla, jaksaako toinen kertoa?

Olli Stålström on monessa yhteydessä kertonut siitä, mitä hänen rippipappinsa, minun entinen työtoverini hiukan myöhäisemmältä ajalta, teki ja aiheutti, kun Olli meni hänelle kertomaan seksuaalisesta suuntautumisestasi. Sinä vain voit kertoa, mitä kaikkea hänen pitäisi pyytää sinulta anteeksi.

Minä voin vain kuvitella tällaisen anteeksipyynnön ja haluan sen sanoa hänen puolestaan: Eero sanoisi: ”Minulla oli silloin sellainen käsitys, että homona eläminen on tuhoon tuomittu mahdollisuus elää hyvää elämää. Olin myös kuullut vakuutteluja siitä, että terapiassa homoudesta voi parantua. Ymmärrän nyt, että se ei ole totta. Olen pahoillani siitä, että auttamisen sijaan osaltani vaikutin niin monen vuoden onnettomaan ja turhaan kärsimykseen. Käytin valtaani väärin. Toivon, että olet saanut kokea sitä rakkautta mitä etsit.”

Tämä viimeinen olisi minulle oleellinen osa anteeksipyyntöä, toisen todellisuuden tunnustamista. Voin kuvitella, että sinun Olli, pitäisi saada kertoa hänelle tarkemmin, mikä kaikki siinä tilanteessa, kun kerroit ja sitä seuranneissa tapahtumissa oli sinulle pahinta. Ehkä sanoisit lopuksi. ”Mitään siitä kaikesta en unohda, mutta tuntuu oikealta, että nyt sanot minulle näin”.

Kuulin keskiviikkona, että Seta ry on antanut ”Asiallisen tiedon omenan” Kirkon kasvatus ja perheasian yksikölle kirjasta ”Sateenkaarinuorten hyvinvointi

seurakunnissa”. Paljon on tapahtunut 60 vuodessa. Sitä voi pitää myös anteeksipyyntönä.

Todellinen sovinnon teko on kaksisuuntainen tapahtuma. Toinen ojentaa kätensä. Tartutko sinä siihen? Se merkitsee sanomisen ja kuulemisen tapahtumaa.

Mitä tapahtuu anteeksi antamisessa? Miksi sillä on niin suurin merkitys? ”Mikään ei muutu, ennen kuin hyväksyt asian sellaisena kuin se on,” sanoo Carl Jung. Anteeksiantaminen on kuorman keventämistä. Jotain hyvää siinä tapahtuu, kun todellisuus kohdataan. Todellisuuden kohtaaminen ei ole helppoa. ”Sitä ei olisi saanut tapahtua, miksi et käyttäytynyt toisin” - ”miksi en käyttäytynyt toisin”? Tämä mahdoton toive tapahtuneen muuttamiseksi on usein totta sekä silloin, kun on kyse omasta virheestäni ja se on totta, kun on kyse toisen virheestä. On vaikea suostua siihen, että se mikä oli pahaa, vain tapahtui ja se tapahtui juuri niin. Voin antaa anteeksi ja helpottaa ahdistusta, kun hyväksyn tapahtuneen todeksi.

Anteeksiantamien usein samaistetaan unohtamiseen.

Anteeksiantaminen ei kuitenkaan ole samaa kuin unohtaminen. Elämään syvästi vaikuttavia asioita ei unohda eikä unohtaminen ole hyväksikään. Jos olen kohdellut toista huonosti, on tärkätä tiedostaa se ja pyytää anteeksi. Ja on myös tärkeää muistaa se, ettei vastaisuudessa tee samaa virhettä jonkun toisen kanssa. Kun samaistamme anteeksiantamisen ja unohtamisen tarkoitamme varmaan sitä, että jos toinen sanoo antavansa anteeksi niin silloin hän ei jatkuvasti muistuta siitä, vaan on valmis jatkamaan sen pohjalta eteenpäin, sen jättämän vihan, pelon, surun tai pettymyksen tunteista huolimatta.

Ei anteeksi pyytäminen ja anteeksiantaminen aina pyyhi pois näitä tunteita. Ne pysyvät niin kauan kuin ne pysyvät.

Niistä huolimatta, vapaus saada mennä eteenpäin viisaampana, on lahja, jonka sekä anteeksipyytäjä että anteeksi antaja voivat antaa toiselle ja itselle.

Anteeksiantaminen ei myöskään ole sitä, että sanomme ”ei se mitään”.

Tämä kummallinen yksinkertaistus on oudon yleinen. On toki asioita, jotka ovat niin mitättömiä, että niitä ei edes muista ja niistä voi sanoa 'ei se mitään'. Toiset eivät sitä ole. On asioita, joista ei koskaan voi sanoa 'ei se mitään', silti niiden jälkeen voi antaa itselle ja toiselle luvan vielä elää.

Vaikenemisen vääryydestä

Vaikeneminen on menneen ja monin paikoin maailmassa nykyisenkin ajan ainoa tarjolla oleva traumaterapian muoto. Kun asia on ylivoimaisen vaikea, siitä ei puhuta, siitä ei kysytä. Voi tietysti sanoa, että vaikeneminen on parempi vaihtoehto kuin vääran, tuhoisan ja vihaa uhkuvan tiedon jakaminen. Tiedämme kuitenkin, miten ahdistavaa on ennen ollut, kun asiallista tietoa seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta

ei edes kirjastosta ole löytynyt. Nythän tiedon jakaminen seksuaalisuuden moninaisuudesta esim. Unkarissa on valtiovallan taholta kielletty.

Kun uusi seksuaalirikoslaki 60 luvulla hyväksyttiin, tuli siihen Kirkkohallituksen lausunnon vuoksi kehotuskielto. Sen takana oli perheasian keskuksen johtokunnan jäsen, psykiatri Asser Stenbäck. Homoseksuaalisista suhteista ei siis saanut kertoa mitään hyvää. Siitä ja sen tuomasta onnesta oli vaiettava. En tiedä onko kukaan koskaan suorasanaisesti pyytänyt anteeksi tätä kulttuurisen vaikenemisen vääryyttä.

Kun 2000 luvun alussa aloitimme Yhteys-liikkeessä uudenalaisen ääneen puhumisen kulttuurin kirkossa, ehdotin, että ottaisimme esiin sen, miten monia merkittäviä eurooppalaisia kulttuurivaikuttajia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluu. Mainitsin myös Tove Janssonin, jonka tuotanto on terapeuttisessa ja rakkauden esiin nostamisen taidossa ylivoimaista. Silloin jotkut ihan viisaat ihmiset sanoivat. ”Ei puhuta Tove Janssonin lesbon elämästä, Muumit ovat lapsille niin tärkeitä”.

Kipein kysymys vaikenemisen suhteen on kuitenkin liittynyt niihin henkilökohtaisiin kokemuksiin, jolloin nuori, aikuinen tai vanhus on halunnut kertoa ystävilleen, omaisilleen tai yhteisölleen omasta todellisuudestaan seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolisen todellisuutensa suhteen. Häneltä ei ole mitään kysytty, hänelle ei ole annettu tilaa kertoa omasta tiestään, hänet on vaiennettu muka hyväksyvällä hiljaisuudella. Hänen minuuttaan, olemassaoloaan ei ole vahvistettu.

”Rakkaus on olemassaolon vahvistamista. Se tapahtuu silloin, kun ihminen nähdään, häntä kuullaan ja hänelle vastataan”

Anteeksi pyytäminen ja anteeksi antaminen ei poista sitä pahaa, mitä tapahtui. Se rakentaa uuden yhteyden, sillan yli sen mitä tapahtui.

Haluan päättää tanskalaisen ystäväni, hahmoterapeutti Bent Falkin sanoilla:

”Anteeksi pyytäminen ja anteeksi antaminen merkitse, että rakkaus voittaa menneisyyden – ei sitä, että menneisyys muuttuu toiseksi, sillä sitä ei kukaan pysty saamaan aikaan”.